

ОГЛЯД НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ЗРУЙНОВАНЕ (ПОШКОДЖЕНЕ) ЖИТЛО

Київ 2025

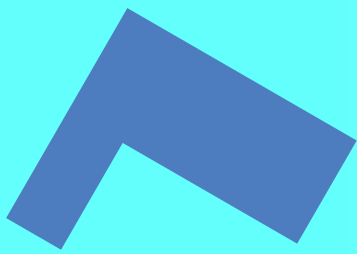
Огляд національної судової практики щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло. / Національна платформа стійкості та згуртованості, Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ. Листопад 2025. 30 с .

Дослідження підготовлене Ольгою Веретільник, адвокаткою.
Консультативна допомога у підготовці дослідження надана (на безоплатній основі) Юлією Науменко, адвокаткою.

Це дослідження виконано в межах діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості. Діяльність цієї громадянської ініціативи, заснованої в лютому 2018 року, спрямована на посилення національної стійкості України. Шлях до цього – забезпечення діалогових практик у суспільстві, надання пропозицій владі у виробленні відповідних політик, зокрема щодо стійкості й соціальної згуртованості, а також забезпечення суспільної обізнаності в цих процесах. Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проєкту «Забезпечення стійкості України в умовах зростання ризиків та наслідків війни».

Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю авторки і не обов'язково відображає офіційну позицію Європейського Союзу.

Публікація доступна на сайті Національної платформи стійкості та згуртованості <http://national-platform.org> і сайті Української Гельсінської спілки з прав людини <https://www.helsinki.org.ua>.

ЗМІСТ

1. Загальний огляд національної судової практики щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло	4
2. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла з 2014 року у позовах проти України	6
3. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла після 2022 року у позовах проти України	10
4. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла у позовах проти РФ	12
5. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла після 2022 року у позовах проти України та Російської Федерації	14
6. Оскарження рішень Комісій з розгляду питань, пов'язаних з наданням грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, про відмову в наданні компенсації згідно з Порядком № 947 (далі – Комісії)	16
7. Оскарження рішень Комісій з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України про зупинення розгляду заяв, відмов в наданні компенсації згідно Закону про компенсацію	18
8. Стягнення шкоди за зруйноване (пошкоджене) житло в межах кримінального судочинства	22
9. Підсумки	24
9. Список посилань	26

1. Загальний огляд судової практики щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло

У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації з 2014 року в Донецькій та Луганській областях житло мирних громадян зазнавало пошкоджень та руйнувань. Проте постраждалі не отримували жодної допомоги чи компенсації від держави Україна на виконання позитивних зобов'язань держави, згідно з Конвенцією Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Перша судова практика щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло почала формуватись з 2015 року на підставі діючих на той момент норм Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Оскільки Рішенням РНБО з 13 квітня 2014 року в Україні було розпочато проведення антитерористичної операції, Законом України «Про боротьбу з тероризмом» передбачалось відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, за рахунок коштів Державного бюджету України. Також Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс ЦЗ) передбачав різні види підтримки внаслідок надзвичайних ситуацій, зокрема, і воєнного характеру. Вказана судова практика стосувалась стягнення з держави Україна компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло внаслідок вчинення терористичного акту. Судова практика у вказаній категорії справ була сформована Постановою Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 р. у справі № 265/6582/16-ц¹, **в якій Верховний Суд наголосив на нерозповсюдженні Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та Кодексу цивільного захисту України на правовідносини у справах позивачів. При цьому визначив, що Україна все ж таки має виконувати позитивні обов'язки за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції перед своїми громадянами, зокрема, і в частині розроблення спеціального нормативно-правового акту щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту нежитлової нерухомості терористичним актом. Висновки у цій справі послідовно застосовувались і в справах щодо житлової нерухомості.** Вказана Постанова Великої Палати Верховного Суду та окрема Ухвала Касаційного цивільного суду у справі №237/557/18 від 04 березня 2020 року² частково послугували підставою для прийняття змін до нормативно-правового акту, який вперше передбачав часткову компенсацію за зруйноване (пошкоджене) майно на підконтрольній Уряду України території – Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, який був затверджений

¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 р. у справі №265/6582/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215>;

² окрема Ухвала Касаційного цивільного суду у справі №237/557/18 від 04 березня 2020 року, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88337636>;

постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 947 із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 623 від 10.07.2019, № 767 від 02.09.2020, № 1301 від 09.12.2021 р. (далі – Порядок №947³).

Після прийняття (починаючи з 2019 року) змін до Порядку № 947, почала формуватись практика щодо оскарження рішень Комісій з розгляду питань, пов'язаних з наданням грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації (створення Комісій передбачено Порядком № 947). А в справах щодо стягнення з Держави Україна компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло, особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, суди почали відмовляти в задоволенні позовних вимог до Держави Україна.

Також після повномасштабного вторгнення остаточно сформувалась позитивна практика для постраждалих у позовах щодо стягнення шкоди проти Російської Федерації.

В подальшому Верховною Радою України був прийнятий Закон України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України" від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX (далі – Закон про компенсацію)⁴. **Вказаний Закон та підзаконні нормативно-правові акти заклали підґрунтя для нової судової практики, а саме практики** щодо оскарження рішень Комісій з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України (створення Комісії передбачено Законом про компенсацію)..

³ Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. №947 із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 623 від 10.07.2019, № 767 від 02.09.2020, № 1301 від 09.12.2021 р. (далі – Порядок №947), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text>;

⁴ Закон України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України" від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>;

2. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла з 2014 року у позовах проти України

До впровадження компенсаторних механізмів, з 2015 року постраждалі почали звертатися до суду з метою отримання компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло на підставі діючого на той момент законодавства (Закону України «Про боротьбу з тероризмом»)⁵, яким було визначено відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, за рахунок коштів Державного бюджету України, а також суб'єктів боротьби з тероризмом. Основними відповідачами в таких справах були Державна казначейська служба України, а також інші суб'єкти боротьби з тероризмом: Кабінет Міністрів України, Штаб Антитерористичної операції на сході України (далі - АТО) при СБУ, Міністерство внутрішніх справ.

Одним з першим рішень, яке поклало початок формування практики у вказаній категорії справ було рішення Апеляційного суду Донецької області від 11 жовтня 2017 року у справі № 243/11658/15-ц⁶ щодо стягнення з Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби України шкоди, заподіяної терористичним актом за пошкоджену квартиру, в сумі 363 789 (триста шістдесят три тисячі сімсот вісімдесят дев'ять) гривень 40 копійок., **в якому суд дійшов наступного висновку: «враховуючи, що спеціальні нормативно-правові акти щодо відшкодування шкоди особам, які постраждали під час проведення антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях, відсутні, з системного аналізу Кодексу Цивільного захисту населення України та Закону України «Про боротьбу з тероризмом» випливає, що вони регулюють подібні за змістом відносини, відповідно до ч. 8 ст.8 ЦПК України до спірних правовідносин щодо відшкодування позивачу шкоди, заподіяної внаслідок пошкодження приміщення терористичним актом, а саме, щодо механізму визначення розміру відшкодування, слід застосовувати норму ст.86 КЦЗ України, яка узгоджується із ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом».** Таким чином, суд застосовав норми діючих нормативно-правових актів до правовідносин під час АТО.

Після цього в ряді справ формувалась позитивна практика, в якій суди застосовували як підставу для задоволення позовних вимог статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, статтю 41 Конституції України, статтю 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом».

⁵ Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>;

⁶ рішення Апеляційного суду Донецької області від 11 жовтня 2017 року у справі № 243/11658/15-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69498996>;

4 вересня 2019 Велика Палата Верховного Суду у справі №265/6582/16-ц¹ щодо стягнення майнової шкоди, заподіяної терористичним актом, у розмірі 888 715 грн за пошкоджене торгівельне приміщення, в м. Маріуполь, з Держави України в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби України прийняла Постанову, в якій **зробила висновки, що реалізація права на отримання відшкодування, передбаченого ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» поставлена у залежність від існування компенсаційного механізму, що має бути встановлений в окремому законі, який відсутній як на час виникнення спірних правовідносин, так і на час розгляду справи судами.** А Кодекс цивільного захисту України та Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання, який викладений у редакції постанови КМ України від 10 липня 2019 року № 623, не поширюється на відшкодування державою шкоди постраждалим від пошкодження торгівельних об'єктів, інших нежитлових будівель і споруд внаслідок терористичного акта. Крім того, Суд в Постанові зазначив, що Держава має негативний і позитивний обов'язок за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Відсутність у законодавстві України відповідних приписів щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту нежитлової нерухомості терористичним актом, не перешкоджає особі, яка вважає, що стосовно її права власності на таке майно певний позитивний обов'язок не був виконаний, вимагати від держави компенсації за це невиконання на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Вказана справа була направлена Судом на новий розгляд до суду першої інстанції. За результатами повторного розгляду вказаної справи Рішенням Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 20 січня 2023 року позов було задоволено частково: стягнуто з Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України за рахунок коштів Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію у розмірі 80 000,00 грн. Вказане рішення залишено без змін судами апеляційної та касаційної інстанції.

Після прийняття вказаної постанови Великої Палати Верховного Суду у справі № 265/6582/16-ц¹ Касаційний цивільний суд розглядаючи справи щодо стягнення майнової та моральної шкоди, завданої руйнуванням майна під час АТО, переважно ухвалював рішення, якими задовольняв позовні вимоги. Стягнення грошової компенсації з Держави Україна практикувалось в межах розмірів від 20 до 100 тисяч грн, фактично за невиконання Україною свого позитивного зобов'язання за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Невиконання зобов'язання полягало у відсутності компенсації завданої шкоди впродовж тривалого часу та невідновлення житла; відсутності спеціального порядку відшкодування шкоди за пошкоджене внаслідок терористичного акта житло, відсутність проведення ефективного розслідування обставин руйнування житла (наприклад, справи № 757/49142/16-ц⁷,

⁷ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 липня 2020 року у справі №757/49142/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90562925>;

757/54567/16-ц⁸, 757/54411/16-ц⁹). Незважаючи на присудження судами вказаної компенсації, Державна казначейська служба не виконує вказані рішення, зазначаючи про відсутність спеціального бюджетного призначення на виконання вказаних рішень судів. Так, згідно з інформацією Державної казначейської служби України, отриманої у відповідь на запит на доступ до публічної інформації, **на обліку з 31.01.2019 по грудень 2024 року перебуває 42 виконавчих документи про стягнення компенсації за пошкодження (руйнування) житла, внаслідок вчинення терористичного акту. Також станом на грудень 2024 р. залишається нагальним питання щодо визначення джерела та порядку виплати грошової компенсації** особам, яким спричинено шкоду в результаті вчинення терористичного акту, що унеможлиблює здійснення Казначейством безспірного списання коштів в зазначеній категорії справ.

У справах щодо стягнення майнової шкоди на тимчасово окупованій території суди мають різні підходи. В одній зі справ №757/37203/16-ц¹⁰ Касаційний цивільний суд стягнув з Держави України в особі Кабінету Міністрів України за рахунок коштів Державного бюджету України на користь позивачів грошову компенсацію у розмірі по 50 000,00 (п'ятдесят тисяч) грн кожному з позивачів за невиконання Україною позитивних зобов'язань. В іншій справі №757/40388/17-ц¹¹ Касаційний цивільний суд ухвалив протилежне рішення та відмовив позивачам в задоволенні позовних вимог. У вказаній справі суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що позивачами не надано суду доказів щодо розміру завданих їм збитків, оскільки висновок № 819 за результатами проведення будівельно-технічного дослідження, складений 31 травня 2017 року, зроблений оцінювачем без огляду об'єкта по фотоматеріалам та усним поясненням, а також позивачами не вирішене питання щодо добровільного передання адміністрації міста зруйнованого будинку та земельної ділянки. Тому відсутні підстави для задоволення позовних вимог про відшкодування матеріальної шкоди, завданої терористичним актом, внаслідок руйнування житлового будинку. Окремо Суд звернув увагу, що виписка з акта обстеження районної спеціальної комісії по відновленню міської інфраструктури від 14 грудня 2016 року, відповідно до якої будинок постраждав в результаті бойових дій та не відновлений, не є належним та допустимим доказом, оскільки виготовлена та скріплена печаткою так званої «Донецької Народної Республіки».

⁸ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 08 вересня 2021 року у справі №757/54567/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99575081>;

⁹ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі №757/54411/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88667039>;

¹⁰ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 16 грудня 2020 року у справі №757/37203/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93793903>;

¹¹ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 22 липня 2020 року у справі №757/40388/17-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591348>;

Таким чином, в справах щодо стягнення шкоди з Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби, судами була сформована практика, згідно з якою позовні вимоги задовольнялись лише в частині стягнення грошової компенсації за невиконання Україною свого позитивного матеріального зобов'язання за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. У позовних вимогах щодо стягнення майнової та моральної шкоди за руйнування (пошкодження) житла суди відмовляли у зв'язку з відсутністю відповідних положень законодавства.

3. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла після 2022 року у позовах проти України

Після повномасштабного вторгнення судова практика в категорії справ щодо стягнення майнової та моральної шкоди з Держави Україна змінилась і, незважаючи на наявність чи відсутність механізму стягнення шкоди на національному рівні відповідно до певної категорії майна, **суди почали відмовляти в задоволенні таких позовів**.

Так, у справі № 242/2655/21¹² за позовом до Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України про відшкодування матеріальної шкоди, завданої терористичним актом, Касаційний цивільний суд відмовив в задоволенні позову, незважаючи на часткове задоволення позовних вимог судами попередніх інстанцій. Касаційний цивільний суд зазначив, що «суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, вирішуючи цей спір, дійшов висновку, що позивачка має право на грошову компенсацію від держави саме внаслідок порушення нею свого позитивного матеріального та процесуального обов'язку за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Водночас, суди не врахували, що при судження особі компенсації (відшкодування) за порушення державою позитивного обов'язку є стягнення моральної шкоди і такої вимоги в цій справі позивачка не заявляла».

У справі щодо стягнення моральної шкоди, завданої руйнуванням майна позивачки **Касаційний цивільний суд** в Постанові від 18 вересня 2024 р. у справі № 172/22/23¹³ відмовляючи в позовних вимогах зазначає про те, що **«внаслідок збройної агресії Російської Федерації Україна вирішила створити спеціальний механізм для визначення всіх збитків, які завдала держава-агресор. Такий обов'язок Україна підтвердила у постанові Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326** «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації»¹⁴. Крім того, якщо ж позивач вважає, що руйнування її майна відбулось внаслідок діяння Російської Федерації, то за це не може бути відповідальною Україна». Також Суд посилається на висновки суду в Постанові від 12 травня 2022 року у справі №635/6172/17¹⁵, яка безпосередньо не пов'язана з відшкодуванням шкоди, завданою руйнуванням (пошкодженням) майна, а стосується стягнення моральної шкоди, завданої загибеллю матері позивача.

¹² Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 27 вересня 2023 року у справі №242/2655/21, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113867221>;

¹³ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18 вересня 2024 року у справі №172/22/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121925074>;

¹⁴ Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>;

¹⁵ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728593>;

Також однією з категорій справ, пов'язаних з руйнуванням (пошкодженням) майна, які розглядалися судами, є **стягнення з Донецької/Луганської обласної державної адміністрації, компенсації за руйнування будинку внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, більше виплаченої суми у 300 тисяч гривень згідно з Порядком № 947**. При формуванні позовних вимог в таких справах позивачі виходили з розміру компенсації, визначеної згідно з вартістю квадратного метру за показниками опосередкованості вартості спорудження житла у регіонах України на підставі ч. 10 ст. 86 Кодексу ЦЗ України¹⁶.

По вказаній категорії справ Касаційним цивільним судом 20 вересня 2024 року було винесено Постанову у справі № 172/631/23¹⁷, якою відмовлено в задоволенні позовних вимог. Суд при цьому зазначив, що «держава виконала позитивні зобов'язання та розробила компенсаційний механізм відшкодування вартості зруйнованого (пошкодженого) житла, позивачка отримала належну їй суму грошової компенсації за зруйнований будинок, рішення комісії та/або сам нормативно-правовий акт, яким регулюється механізм виплати грошової компенсації за зруйноване житло, не оскаржувала, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позову». Також Суд зазначив про відсутність дискримінації позивачки та інших громадян, житло яких було знищено до 24 лютого 2022 року, через обмеження розміру грошової компенсації на рівні 300 000,00 грн, у порівнянні з громадянами, житло яких було знищено після 24 лютого 2022 року. Оскільки Закон про компенсацію **не регулює питання надання компенсації за об'єкти нерухомого майна, які були пошкоджені або зруйновані до 24 лютого 2022 року, в той час як до початку широкомасштабного вторгнення надання компенсації тим, чиє житло було зруйновано внаслідок збройної агресії Російської Федерації, здійснювалося згідно з Порядком № 947**³.

¹⁶ Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>;

¹⁷ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20 вересня 2024 року у справі № 172/631/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929050>;

4. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла у позовах проти РФ

На рівні судів першої інстанції з 2016 року наявно ряд судових проваджень як до Російської Федерації, так і до її окремих органів про відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. **Судова практика щодо можливості порушення імунітету Російської Федерації, необхідності її повідомлення про розгляд справи проти неї різна.**

Одним з перших позитивних рішень у вказаній категорії справ було рішення Голосіївського районного суду м. Києва у справі 752/7929/16-ц від 23.08.2016 року щодо стягнення майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та окупації Російською Федерацією частини території Луганської області¹⁸. В подальшому в ряді справ також приймалися позитивні рішення. Так, в справі № 522/20271/18 про відшкодування моральної шкоди та майнової шкоди, завданих збройною агресією Російської Федерації проти України позивачка звернулась з позовом до Російської Федерації через вимушене внутрішнє переміщення та втрату свого нерухомого майна. Приморський районний суд м. Одеси рішенням від 27 січня 2020 року¹⁹ у вказаній справі **встановив обставини здійснення Російською Федерацією ефективного контролю частини Луганської та Донецької областей України. При цьому суд зазначив, що порушивши Статут ООН, Загальну декларацію прав людини, Будапештський меморандум, Гельсінський заключний акт наради по Безпеці та Співробітництву в Європі від 01.08.1975 р., Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон Російська Федерація вийшла за межі своїх суверенних прав, гарантованих ст. 2 Статуту ООН, а тому, на думку суду є державою-агресором, що в свою чергу свідчить про відсутність у неї судового імунітету. Тож Суд в повному обсязі задовольнив позовні вимоги та стягнув з Російської Федерації моральну та майнову шкоду.**

Натомість у справі № 308/9708/19 Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області Рішенням від 02.02.2021²⁰ **відмовив в задоволенні позовних вимог позивачки щодо стягнення моральної шкоди, завданої вбивством чоловіка позивачки. Суд відмовляючи в задоволенні позовних вимог зазначив: «Однак та обставина, що тимчасова окупація територій України відбулася внаслідок збройної агресії Ро-**

¹⁸ Рішення Голосіївського районного суду міста Києва від 23.08.2016 року у справі №752/7929/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61275002>;

¹⁹ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 27 січня 2020 року у справі № 522/20271/18, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87243409>;

²⁰ Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 02 лютого 2021 року у справі №308/9708/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94815876>;

сійської Федерації, не змінює того факту, що Російська Федерація як держава, яка користується суверенітетом, не може бути учасником справи у суді загальної юрисдикції держави України без її явно вираженої або мовчазної згоди, висловленої через уповноважених на це її органів чи посадових осіб. У разі відсутності такої згоди, рішення національних судів України можуть бути не визнані Російською Федерацією і, відповідно, не будуть виконуватися нею, що не призведе до реального захисту та відновлення прав громадян України внаслідок ухвалення цих судових рішень».

Фактично крапка у можливості звернення до суду з позовами проти Російської Федерації була поставлена Касаційним цивільним судом у зазначеній вище справі № 308/9708/19 Постановою від 14.04.2022²¹ під час розгляду касаційної скарги на зупинення провадження у справі на час виконання доручення щодо вручення запиту на згоду РФ у справі про відшкодування шкоди, завданої агресією РФ. **У вказаній Постанові Суд зробив висновок, що «суд України має право ігнорувати імунітет РФ та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим до РФ».**

Вказане рішення стимулювало подання десятків позовів громадян України проти Російської Федерації.

²¹ Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>;

5. Судова практика щодо стягнення шкоди, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла після 2022 року у позовах проти України та Російської Федерації

Враховуючи наявну судову практику, після повномасштабного вторгнення позивачі почали звертатись з цивільними позовами до Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби, Російської Федерації в особі уряду РФ про стягнення майнової та моральної шкоди, спричиненої в результаті військового вторгнення до судів загальної юрисдикції. Як правило позивачі просили стягнути з Держави Україна шкоду, завдану невиконанням позитивних зобов'язань, з Російської Федерації шкоду за безпосереднє порушення права власності (негативні зобов'язання). **У вказаній категорії справ сформована судова практика щодо стягнення з Російської Федерації на користь позивачів відшкодування майнової шкоди та відшкодування моральної шкоди. В частині позовних вимог до Держави Україна – судами було відмовлено в задоволенні позову.**

У справі № 755/5192/22 Касаційний цивільний суд в постанові від 14 серпня 2024 року²² зазначив, що «державна не брала на себе позитивного зобов'язання з гарантування права на мирне володіння майном. Самих лише посилань позивачів на бездіяльність держави щодо запровадження бажаного для позивача правового регулювання недостатньо для того, щоби присудити компенсацію саме за порушення Україною її позитивних матеріальних обов'язків за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Позивачі не пов'язували розмір відшкодування з грошовим еквівалентом моральних страждань унаслідок невиконання державою її позитивних обов'язків. **Тому відсутні правові підстави для задоволення позовних вимог позивачів до Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби про стягнення шкоди внаслідок невиконання Україною позитивних зобов'язань щодо забезпечення права власності**». Застосовуючи висновки судів у справах, розглянутих проти Російської Федерації, Суд також зазначив, що **«якщо ж позивачка вважає, що руйнування її майна відбулось внаслідок діяння рф, то за це не може бути відповідальною Україна. Згідно з висновком Верховного Суду у постанові від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19²¹, розглядаючи справу, де відповідачем визначено рф, суд України має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії рф, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни**».

Згідно з інформацією Міністерства юстиції України станом грудень 2024 року Мінюстом України забезпечується самопредставництво інтересів Уряду України у 372 судових справах за позовами фізичних

²² Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 серпня 2024 року у справі № 755/5192/22, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121075203>;

осіб про відшкодування шкоди, яка заподіяна країною-агресором (Російською Федерацією) внаслідок дії на території України в період з 2015 року по грудень 2024 року. У цих справах відповідачем визначена Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України або Уряд України. Відповідно до наявної у Мін'юсті інформації у 306 справах вказаної категорії прийнято судові рішення.

Отже, шкода, завдана внаслідок руйнування (пошкодження) житла під час збройної агресії згідно з останньою судовою практикою має стягуватись з країни-агресора Російської Федерації. Проте жодне з вказаних рішень на сьогодні не було виконано і механізм їх виконання відсутній.

6. Оскарження рішень Комісій з розгляду питань, пов'язаних з наданням грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, про відмову в наданні компенсації згідно з Порядком № 947 (далі – Комісії)

Після внесення змін до Порядку № 947²³ та отримання відмов Комісій постраждалі звертались з адміністративними позовами щодо оскарження актів та рішень вказаних Комісій.

Наприклад, в справі № 223/920/21 позивач оскаржувала акт обстеження житла, зруйнованого внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, оскільки в ньому неправомірно було віднесено будинок до пошкодженого, а не зруйнованого житла. Це позбавляло позивача можливості отримати компенсацію за зруйноване житло згідно з Порядком № 947. Рішенням Вугледарського міського суду Донецької області у вказаній справі від 02 грудня 2021 року²³ позовну заяву було задоволено: визнано акт обстеження незаконним та скасовано його, зобов'язано відповідача повторно обстежити житло. При винесенні рішення судом було взято до уваги висновки в акті обстеження щодо непридатності житла для проживання та висновки будівельно-технічної експертизи, згідно з якою будинок був зруйнований.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну одним з викликів для постраждалих до 22 лютого 2022 року стало фактична відсутність реалізації Порядку № 947 через відсутність роботи Комісій та не наповнення державного бюджету за відповідною бюджетною програмою. В справі № 200/5589/23²⁴ позивач оскаржував бездіяльність Донецької обласної державної адміністрації, яка полягає у не скликанні Комісії та просив зобов'язати скликати засідання вказаної Комісії. Проте судом було відмовлено в задоволенні вказаного позову, оскільки «позивачкою було подано пакет документів до Управління соціального захисту населення м. Слов'янськ. Втім, саме Управлінням соціального захисту населення м. Слов'янськ (наразі – Управління соціального захисту населення Слов'янської міської військової адміністрації) не було передано документи на розгляд комісії. На переконання суду, вказане унеможлиблює розгляд заяви позивачки, адже у комісії не було необхідного переліку документів». Тому суд дійшов висновку, що відповідачем не порушено права позивачки.

²³ Рішення Вугледарського міського суду Донецької області цивільну від 02 грудня 2021 року у справі №223/920/21, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101926652>;

²⁴ Рішення Донецького окружного адміністративного суду Донецької області цивільну від 25 грудня 2023 року у справі №200/5589/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115938323>;

Іншою справою, яка стосувалась реалізації Порядку № 947 для постраждалих до 24.02.2024 р. є справа № 217/296/23²⁵, в якій позивачі заявили позовні вимоги про стягнення з Донецької обласної державної адміністрації компенсації за руйнування квартири внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, яка була призначена позивачам рішенням Комісії 03 лютого 2022 року згідно з Порядком №947. **Проте вказана компенсація не була виплачена позивачам через те, що кошти за бюджетною програмою КПКВК 3901120 «Грошова компенсація постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації» спрямовано до резервного фонду державного бюджету.** Тому суд в цій справі зробив висновок, що «відповідачем в межах своїх повноважень було здійснено всі передбачені Законом заходи для виплати позивачам грошової компенсації, а саме утворено відповідну комісію, призначено позивачам грошову компенсацію за зруйноване житло та надіслано до Мінреінтеграції необхідний пакет документів для здійснення фінансування виплати цієї грошової компенсації. Розмір призначеної компенсації позивачами не оспорується. При таких обставинах, суд приходять до висновку, що Донецька обласна державна адміністрація не є належним відповідачем у даній справі, оскільки в повному обсязі виконала свої обов'язки з приводу призначення позивачам грошової компенсації». Також Суд **зазначає, що позивачі мають право вимагати від держави компенсації за невиконання державою позитивного обов'язку на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, враховуючи незабезпечення з боку держави виконання взятих на себе зобов'язань, передбачених Порядком № 947 від 18.12.2013 щодо виплати позивачам грошової компенсації за зруйноване житло внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації через фактичне зупинення фінансування відповідної бюджетної програми.**

²⁵ Рішення Авдіївського міського суду Донецької області від 05 грудня 2023 року у справі № 217/296/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115428071>;

7. Оскарження рішень Комісій з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України про зупинення розгляду заяв, відмов в наданні компенсації згідно з Законом про компенсацію

Наразі формується практика у справах щодо реалізації Закону про компенсацію та підзаконних актів до нього в частині надання компенсації за пошкоджене (зруйноване) житло. Вказана практика переважно формується лише на рівні судів перших інстанцій і не є поки що масовою. Проте це те, що найближчим часом буде одним з найпоширеніших напрямків в справах щодо компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло, оскільки він стосується діючого механізму компенсації.

В одній зі справ № 400/3394/24²⁶ про оскарження відмови в наданні компенсації за зруйноване майно Миколаївським окружним адміністративним судом 13 серпня 2024 р. було задоволено позовні вимоги позивача та зроблено ряд правових висновків. Так, судом було зазначено щодо відповідача у справі наступне: **«оскільки комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України є консультативно-дорадчими органами виконавчого комітету відповідної сільської, селищної та міської ради, і не мають статусу юридичної особи, а тому не мають адміністративної процесуальної правоздатності. Належними відповідачами в адміністративних справах щодо дій, бездіяльності та рішень таких комісій є виконавчі комітети відповідних сільських селищних та міських рад»**. Крім того, суд зазначає, що **«громадяни України, які є власником пошкодженого/знищеного будинку садибного типу, садового або дачного будинку, які розташовані в Україні та стали непридатними для використання за цільовим призначенням внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, відновлення яких є неможливим шляхом поточного або капітального ремонту, реконструкції, реставрації чи економічно недоцільним, мають право на отримання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна»**. Також суд зазначав, що житловий будинок є непридатним для використання за цільовим призначенням, відновлення якого є неможливим шляхом поточного або капітального ремонту, реконструкції, реставрації чи економічно недоцільним, посилаючись на звіт № 217

²⁶ Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 13 серпня 2024 року у справі №400/3394/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120979306>;

№ 217/23 про проведення технічного обстеження та визначення технічного стану та експлуатаційної придатності будівельних конструкцій житлового будинку. При цьому Суд зазначив, що «до початку бойових дій житловий будинок був у занедбаному стані, але він експлуатувався і був пошкоджений до непридатного для використання за цільовим призначенням стану внаслідок бойових дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України».

Проте в іншій справі № 520/20774/24²⁷, яка стосувалась отримання компенсації за зруйноване житло, Харківський окружний адміністративний суд 07 жовтня 2024 р. **відмовив в задоволенні позову, оскільки позивач не надав доказів придатності цього об'єкта до використання за призначенням станом на 23.02.2022 р.** Згідно з обставинами справи 03.04.2024 року Комісією з обстеження будівель та споруд комунальної та приватної форми власності, пошкоджених внаслідок військових дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації був складений акт обстеження житлового будинку, в якому зазначено, що ознаки руйнування або знищення внаслідок збройної агресії чи бойових дій відсутні. Тому рішенням Комісії відмовлено у наданні компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна – житловий будинок на підставі п.2 ч.6 ст.6 Закону України «Про компенсацію⁴ за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна» у зв'язку з виявленням недостовірних даних, зазначених у заяві про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна, а саме: об'єкт не є знищеним внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Отже, «дослідивши надані позивачем фотознімки житлового будинку, долучені до звіту технічного обстеження, та надані відповідачем фотознімки житлового будинку, долучені до відзиву на позов, суд зазначає, що з вказаних фотознімків неможливо встановити, що дані пошкодження нерухомого майна були здійснені внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Об'єкт нерухомого майна на даних фотознімках фактично відсутній, земельна ділянка щільно поросла деревами та чагарниками та на ній маються лиш незначні застарілі залишки будівельних матеріалів. З огляду на вищевикладене та на наявні у матеріалах справи фотографії житлового будинку, суд схиляється до переконання про те, що станом на початок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України – 23.02.2022р. у матеріалах справи відсутні докази цілісності та означеного об'єкту нерухомого майна та придатності означеного об'єкту нерухомого майна для використання за призначенням».

Тобто однією з обставин в такій категорії справ є встановлення судом факту існування такого майна станом на 23.02.2022 р. та його руйнування саме внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації після 24.02.2022 р.

²⁷ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 520/20774/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122131026>;

В іншій справі № 480/5065/24²⁸, яка стосувалась рішення комісії про зупинення розгляду заяви, Сумський окружний адміністративний суд 04 жовтня 2024 року частково задовольнив позовні вимоги, визнавши протиправним та скасувавши рішення Комісії з обстеження будівель і споруд на території Лиманської міської територіальної громади, що були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації проти України (з функцією комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України) від 30.04.2024 №81 «Про зупинення розгляду заяви ЗВ-07.04.2024-96567 ОСОБА_1 щодо надання житлового сертифікату за знищений об'єкт нерухомого майна». Позовні вимоги в даній справі ґрунтувались на тому, що Комісія безпідставно зупинила розгляд заяви через перебування об'єкта нерухомого майна на території активних бойових дій, оскільки зупинення розгляду заяви допускається якщо проведення обстеження об'єкта є неможливим з міркувань безпеки. Проте акт комісійного обстеження об'єкта від 08.05.2023 вже був складений Комісією. З чим погодився Суд.

Крім того, наразі виникають спори у справах щодо оскарження відмови в наданні компенсації за пошкоджену квартиру в багатоквартирному будинку, в якому пошкоджені місця загального користування житлового будинку. В справі № 520/33823/23 Харківський окружний адміністративний суд розглядав справу щодо скасування рішення Харківської міської ради про відмову у наданні компенсації за пошкодження майна від 02.10.2023 р. та зобов'язання вчинити дії, де позивач отримав відмову в наданні компенсації за пошкодження майна через пошкодження місць загального користування в квартирі. 05 березня 2024 р. Суд прийняв рішення у вказаній справі²⁹, зазначаючи що «з метою належного захисту прав позивача, враховуючи положення частини 2 статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України, суд дійшов висновку про задоволення позовних вимог шляхом визнання протиправною бездіяльності Департаменту житлово-комунального господарства Харківської міської ради, як уповноваженого органу, яким утворено Комісію з розгляду питань щодо надання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, яка полягає у неналежному розгляді заяв ОСОБА_1 від 02.09.2023 про надання компенсації за пошкоджений об'єкт нерухомого майна, а також зобов'язання Департаменту житлово-комунального господарства Харківської міської ради повторно розглянути заяви ОСОБА_1 від 02.09.2023 про надання компенсації за пошкоджений об'єкт нерухомого майна у спосіб, визначений Порядком №381, та прийняти відповідне рішення». **Обґрунтуванням вказаного рішення було те, що відповідачами, як суб'єктами**

²⁸ Рішення Сумського окружного адміністративного суду від 04 жовтня 2024 року у справі № 480/5065/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122094980>;

²⁹ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 05 березня 2024 року у справі № 520/33823/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117447797>;

владних повноважень, не доведено правомірності відмови в наданні позивачу компенсації для відновлення об'єкта нерухомого майна (квартири), зокрема, факту пошкодження місць загального користування (сходові клітини, вестибюлі, перехідні шлюзи, позаквартирні коридори, колясочні, кладові, сміттекамери, горища, підвали, шахти і машинні відділення ліфтів, вентиляційні камери та інші технічні приміщення) та/або такий житловий будинок підлягає капітальному ремонту внаслідок пошкоджень.

Іншою категорією справ та проблемою, яку вирішують суди, є можливість отримання компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло новими власниками, які придбали майно вже в зруйнованому (пошкодженому) стані. Рішенням Київського окружного адміністративного суду від 21.05.2024 р. у справі №320/48639/23³⁰ було відмовлено в задоволенні позову за зазначених обставин. Суд зазначив «беручи до уваги обставини набуття права власності на «пошкоджений» об'єкт нерухомого майна громадянкою ОСОБА_1, яке відбулось 24.10.2022, тобто після отримання ним пошкоджень внаслідок бойових дій, комісія рішенням від 20.07.2023 №71 правомірно погодила відмову у наданні компенсації на відновлення пошкодження об'єкта, який на момент прийняття рішення комісії перебував на праві власності громадянки ОСОБА_1».

Однією з проблем сьогоденного законодавства щодо компенсації за пошкоджене (зруйноване) житло є **відсутність можливості отримання даної компенсації іноземцями, які постійно проживають в Україні**. В справі №200/5556/24³¹ громадянином Вірменії, що постійно мешкає на території України на підставі посвідки на постійне проживання, було подано позов до Донецького окружного адміністративного суду у зв'язку з відмовою йому в наданні компенсації у зв'язку з тим, що заявник не є громадянином України та не може бути отримувачем компенсації відповідно до законодавства. Судом у вказаній справі були застосовані норми Закону про компенсацію, які визначають, що отримувачами компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти є фізичні особи – громадяни України, та не поширюються на інші категорії фізичних осіб, які законно перебувають на території України, зокрема іноземців, які могли бути/були власниками, замовниками будівництва або інвесторами у відповідні об'єкти нерухомості. І зроблено висновок, що «оскільки позивач є громадянином Вірменії, рішенням Комісії від 22.03.2024 р. № 372 йому правомірно відмовлено в наданні компенсації».

³⁰ Рішення Київського окружного адміністративного суду від 21 травня 2024 року у справі №320/48639/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119174445>;

³¹ Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 30 вересня 2024 року у справі №200/5556/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121967435>;

8. Стягнення шкоди за зруйноване (пошкоджене) житло в межах кримінального судочинства

Незважаючи на передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України механізм пред'явлення цивільного позову під час розгляду кримінального провадження не багато потерпілих цим користуються. **Практика щодо стягнення майнової шкоди за зруйноване (пошкоджене) житло в межах кримінального провадження наразі відсутня.** У єдиному державному реєстрі судових рішень наявні позови щодо стягнення майнової шкоди юридичних осіб та майнової шкоди, завданої розстрілом автомобілю цивільних осіб. В таких справах позови пред'являлися як до самих обвинувачених військових Російської Федерації, так і до держави – Російської Федерації.

Так, під час розгляду кримінальної справи № 638/1343/23 Держинський районний суд м. Харкова³² разом з вироком розглянув заявлені цивільні позови Товариства з обмеженою відповідальністю «Лайфселл», Приватного акціонерного товариства «Київстар» та Приватного акціонерного товариства «ВФ Україна» стягнути матеріальну шкоду з обвинуваченого військового збройних сил Російської Федерації, завдану бомбардуванням м. Харкова та Харківської області.

У кримінальній справі № 588/1072/22³³ Тростянецький районний суд Сумської області за обвинуваченням двох військових збройних сил Російської Федерації розглянувши цивільний позов КНП «Тростянецька міська лікарня» Тростянецької міської ради стягнув майнову шкоду, завдану руйнуванням приміщення вказаної лікарні. Задовольняючи позов до Російської Федерації **суд зазначив: «як встановлено судом в ході розгляду кримінального провадження, дії обвинувачених, які входили до складу збройних сил держави РФ, призвели до пошкодження майна цивільного позивача КНП «Тростянецька міська лікарня» Тростянецької міської ради, а тому держава РФ як воююча сторона є відповідальною за шкоду спричинену внаслідок порушення законів і звичаїв війни особами, які входять до складу її збройних сил».**

Одним з розглянутих цивільних позовів був також позов цивільних осіб щодо стягнення матеріальної шкоди, завданої обстрілом автомобіля, у кримінальній справі № 611/229/23, який був розглянутий Красноградським районним судом Харківської області³⁴. 06 грудня 2023 року Суд задовольнив позов стягнувши з військового збройних сил Російської Федерації на користь потерпілих матеріальну шкоду.

³² Вирок Держинського районного суду м. Харкова від 02 березня 2023 року у кримінальній справі №638/1343/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109334224>;

³³ Вирок Тростянецького районного суду Сумської області від 09 травня 2023 року у кримінальній справі №588/1072/22, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110714705>;

³⁴ Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 06 грудня 2023 року у кримінальній справі №611/229/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115464004>;

Незважаючи на стягнення в зазначених справах майнової шкоди за інше майно аніж житло, можна стверджувати, що практика щодо стягнення майнової шкоди, завданої руйнування житла буде схожою.

9. Підсумки

Проаналізувавши наявну судову практику у позовах щодо стягнення компенсації (шкоди) за зруйноване (пошкоджене) житло слід зазначити, що **найбільш перспективні та актуальні є позови про визнання протиправним та скасування рішень комісій** з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, **оскільки вони пов'язані з реально діючими механізмами компенсації і перспективами відновлення житла або отримання житлового сертифікату**. З такими позовами варто звертатись в разі неврахування комісією певних фактів, розбіжностей між актами огляду та фактичним станом житла, незаконних відмов в наданні компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло. Вказані справи як правило розглядаються в судах адміністративної юрисдикції. Позивачі в таких справах мають довести факт володіння майном станом на дату його пошкодження (руйнування), обставин пошкодження (руйнування) майна, ступінь руйнування вказаного майна. В той же час доказування правомірності дій, прийнятого рішення покладається на органи державної влади. Потерпілі мають сплатити судовий збір за оскарження вказаних рішень в розмірі 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (в 2024 році розмір судового збору становив 1211,20 грн). Тривалість розгляду таких справ залежить від територіальності та завантаженості судів, проте в середньому складає від двох до шести місяців в суді першої інстанції. Наразі рішення щодо надання компенсації за зруйноване (пошкоджене) житло приймаються лише щодо майна, розташованого на підконтрольній Україні території і за пошкодження (руйнування) майна з 24 лютого 2022 р. **Отже, не всі особи через законодавчі обмеження можуть скористуватись зазначеними адміністративними механізмами і оскаржити рішення, прийняті в них.**

Відповідно постраждалі шукають інші ефективні засоби захисту своїх прав. **Наразі національні суди сформували позитивну практику в справах проти Російської Федерації, які розглядаються судами загальної юрисдикції в цивільному провадженні.** В таких справах позивач має довести обставини володіння майном, його пошкодження (руйнування), обсяг та вартість завданих збитків. За подання такого позову позивачі звільнені від сплати судового збору. А розгляд справи може тривати в середньому від двох місяців до одного року в суді першої інстанції.

У судових справах доказами володіння житлом мають бути в першу чергу витяги з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, договори купівлі-продажу житла, свідоцтва про право власності та інші правовстановлюючі документи. Обсяг руйнування майна може

бути підтверджений актами про руйнування (пошкодження майна), висновками будівельно-технічних експертиз. Розмір завданої шкоди може бути підтверджений висновками будівельно-технічних експертиз, звітами про оцінку приватних оцінювачів.

Також одним з альтернативних механізмів є пред'явлення цивільних позовів в кримінальному провадженні до російських військових. Вказані позови розглядаються в межах кримінального провадження і позивачі звільнені від сплати судового збору. В той же час докази в таких справах збираються органами слідства. Експертизи за ініціативою органів слідства або клопотанням потерпілого проводяться за державні гроші. Проте розгляд кримінальної справи в суді може бути більш тривалим ніж розгляд адміністративної або цивільної справи.

Незважаючи на проблеми з виконанням рішень проти Росії та її військових, вони можуть бути використані як одні з доказів при поданні заяв до Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України.³⁵

На сьогодні ми бачимо однаково негативну судову практику у справах щодо стягнення шкоди з Держави Україна, завданої руйнуванням (пошкодженням) житла фізичних осіб. При цьому обставини виконання позитивних зобов'язань за статтею 1 Протоколу 1 до Конвенції Україною не є однаковими в різних справах. Оскільки на сьогодні не має жодного діючого механізму компенсації за зруйноване (пошкоджене) майно для тих осіб, чиє житло було зруйноване (пошкоджене) до 24 лютого 2024 р. Порядок № 947 не діє через відсутність бюджетного фінансування. Крім того, вказаний Порядок № 947 передбачає виплату компенсації за зруйноване житло в розмірі 300 тисяч гривень незалежно від площі зруйнованого житла. В той же час нові законодавчі акти передбачають відновлення та компенсацію за зруйноване (пошкоджене) житло в сумі до 500 тисяч гривень (за пошкоджене житло) та суму компенсації за квадратурою житла із застосуванням регіонального коефіцієнту (для зруйнованого житла). Що свідчить про різне ставлення законодавця до постраждалих та неврахування вказаних обставин судами національної юрисдикції.

³⁵ Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, <https://rd4u.coe.int/uk/documents>.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- (1) Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 р. у справі №265/6582/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215>;
- (2) окрема Ухвала Касаційного цивільного суду у справі №237/557/18 від 04 березня 2020 року, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88337636>;
- (3) Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. №947 із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 623 від 10.07.2019, № 767 від 02.09.2020, № 1301 від 09.12.2021 р. (далі – Порядок №947), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text>;
- (4) Закон України “Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України” від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>;
- (5) Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>;
- (6) рішення Апеляційного суду Донецької області від 11 жовтня 2017 року у справі № 243/11658/15-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69498996>;
- (7) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 липня 2020 року у справі № 757/49142/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90562925>;
- (8) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 08 вересня 2021 року у справі № 757/54567/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99575081>;
- (9) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі № 757/54411/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88667039>;

- (10) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 16 грудня 2020 року у справі № 757/37203/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93793903>;
- (11) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 22 липня 2020 року у справі № 757/40388/17-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591348>;
- (12) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 27 вересня 2023 року у справі № 242/2655/21, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113867221>;
- (13) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18 вересня 2024 року у справі № 172/22/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121925074>;
- (14) Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>;
- (15) Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728593>;
- (16) Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>;
- (17) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20 вересня 2024 року у справі № 172/631/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929050>;
- (18) Рішення Голосіївського районного суду міста Києва від 23.08.2016 року у справі №752/7929/16-ц, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61275002>;
- (19) Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 27 січня 2020 року у справі № 522/20271/18, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87243409>;
- (20) Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 02 лютого 2021 року у справі №308/9708/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94815876>;
- (21) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>;
- (22) Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 серпня 2024 року у справі № 755/5192/22, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121075203>;

- (23) Рішення Вугледарського міського суду Донецької області цивільну від 02 грудня 2021 року у справі №223/920/21, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101926652>;
- (24) Рішення Донецького окружного адміністративного суду Донецької області цивільну від 25 грудня 2023 року у справі №200/5589/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115938323>;
- (25) Рішення Авдіївського міського суду Донецької області від 05 грудня 2023 року у справі № 217/296/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115428071>;
- (26) Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 13 серпня 2024 року у справі № 400/3394/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120979306>;
- (27) Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 520/20774/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122131026>;
- (28) Рішення Сумського окружного адміністративного суду від 04 жовтня 2024 року у справі № 480/5065/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122094980>;
- (29) Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 05 березня 2024 року у справі № 520/33823/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117447797>;
- (30) Рішення Київського окружного адміністративного суду від 21 травня 2024 року у справі №320/48639/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119174445>;
- (31) Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 30 вересня 2024 року у справі №200/5556/24, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121967435>;
- (32) Вирок Держинського районного суду м. Харкова від 02 березня 2023 року у кримінальній справі №638/1343/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109334224>;
- (33) Вирок Тростянецького районного суду Сумської області від 09 травня 2023 року у кримінальній справі № 588/1072/22, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110714705>;
- (34) Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 06 грудня 2023 року у кримінальній справі №611/229/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115464004>;
- (35) Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, <https://rd4u.coe.int/uk/documents>.

